

*О.Б. Свірська, канд. економ. наук
(Національний університет «Львівська політехніка»)
Б.І. Шуневич, докт. пед. наук, проф.
(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)*

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІН ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У статті проведено порівняльний аналіз використання дистанційних курсів для викладання дисциплін економічного спрямування у порівнянні з іншими дисциплінами (інформаційно-комунікаційними, технічними, гуманітарними та фундаментальними) у десяти вітчизняних вищих навчальних закладах (ВНЗ) протягом 2002 і 2009 рр., а також деяких ВНЗ у 2012 р. Розглянуто причини швидкого впровадження дистанційних курсів для дисциплін економічного спрямування. Коротко описано віртуальні навчальні середовища, за допомогою яких укладено дистанційні курси.

Ключові слова: електронне навчання, дисципліни економічного спрямування, дистанційний курс.

Глобалізація економіки України, її наміри щодо вступу до Європейського Союзу висувають додаткові вимоги стосовно модернізації національної економічної освіти. До цієї групи факторів належить зростання потреби у творчих висококваліфікованих менеджерах, аналітиках, маркетингологів; збільшення мобільності працівників; підвищення вимог щодо якості освіти; посилення конкуренції на ринку освітніх послуг; розширення можливостей здобуття освіти тощо [2].

Одним із найголовніших завдань сучасної економічної освіти України у контексті Бонської декларації є її системне реформування з метою максимального наближення підготовки фахівців до вимог світового ринку праці. Важливість навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і розвиток дистанційного навчання (ДН) розглядаються як завдання державного рівня. Проте доводиться констатувати, що рівень впровадження дистанційного навчання, зокрема в економічній освіті, поки що залишається низьким.

Дистанційне навчання успішно використовується у вищих навчальних закладах за кордоном з допомогою мережі Інтернет. За останнє десятиліття зріс інтерес і можливості використання ДН в українських вищих навчальних закладах.

Мета статті – провести порівняльний аналіз використання дистанційних курсів (ДК) з дисциплін економічного спрямування у вітчизняних вищих навчальних закладах за останнє десятиліття, коротко описати віртуальні навчальні середовища (ВНС), які використовуються для укладання цих ДК, а також показати тенденції впровадження нових технологій в економічній освіті..

Матеріалом дослідження є електронні дистанційні курси на Веб-сторінках вітчизняних ВНЗ з економічних дисциплін за 2002 – 2012 рр., а також статті, тези доповідей стосовно цієї тематики.

Як показало наше дослідження, українські науковці все більше приділяють увагу проблемі впровадження нових технологій для викладання економічних дисциплін. Наприклад, у статті С. Шклярського, Т. Стратоновича [8] проведено аналіз стану впровадження дистанційного навчання в Київському національному торговельно-економічному університеті, у статті Л. Івашко [3] описано переваги і перспективи впровадження ДН в економічній освіті, у дослідженні Г. Ковальчука [4] розглянуто зарубіжний досвід використання нових технологій у цій сфері освіти, а в тезах доповіді О. Свірської, Б. Шуневича зроблена спроба порівняти вітчизняний і зарубіжний досвід впровадження нових технологій для викладання економічних дисциплін [5].

У 2002 р. у статті Б. Шуневича [9, с. 323-342] було проведено аналіз стану розробки навчальних матеріалів, в тому числі з економічних дисциплін, для ДН в Україні на основі інформації, взятої із вітчизняних і міжнародних конференцій, статей із наукових збірників, Веб-сторінок центрів дистанційного навчання вищих навчальних закладів і організацій, а саме: Головного навчального центру (ГНЦ) ВАТ Укртелекому (Укртел), Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій (ДУІКТ), Київського інституту інвестиційного мене-

джменту (КІМ), Київського національного торгово-економічного університету (КНТЕУ), Міжнародного науково-навчального центру ЮНЕСКО/МПІ інформаційних технологій і систем НАН України і Міністерства освіти і науки України (МННЦ), Національної академії державного управління при Президентові України (НАДУ), Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут” (НТУ „ХПІ”), Сумського державного університету (СДУ), Української системи дистанційного навчання (УСДН), Українського інституту інформаційних технологій в освіті (УІТО) при Національному технічному університеті „Київський політехнічний інститут” (НТУУ «КПІ»).

Усі виявлені у 2002 р. вітчизняні електронні дистанційні курси в десятих згаданих вище провідних вищих навчальних закладах і організаціях у сфері впровадження дистанційного навчання (див. табл. 1) можна розділити за тематикою на такі групи: 1) економічні дисципліни – 148 дистанційних курсів; 2) інформаційно-комунікаційні – 31 ДК; 3) технічні – 15 ДК; 4) гуманітарні – 24 ДК; 5) фундаментальні – 6 (див. табл. 1). Тобто із 224 дистанційних курсів приблизно 66% становили ДК з економічних дисциплін в 10 ВНЗ.

Подібне співвідношення вітчизняних ДК економічного спрямування з ДК інших дисциплін спостерігалось у 2009 р. при загальній кількості 516 дистанційних курсів у восьми із згаданих вище ВНЗ (див. табл. 2) [10, с. 107].

Таблиця 1

Тематичні групи електронних дистанційних курсів,
укладених у ВНЗ України до 2002 р.

№	Тематичні групи дисциплін	У І Т О	У С Д Н	Н А Д У	Н Т У Х П І	К І М	М Н Ц	Д У І К Т	Г Н Ц	С Д У	К Н Т Е У	Σ
1	Економічні	39	64	7	1	35	1	-	1	-	-	148
2	Інформаційно-комунікаційні технології	9	4	1	4	2	4		3	1	3	31
3	Технічні	12			3							15
4	Гуманітарні	2	5	1	1	3	1	4		7		24
5	Фундаментальні		1			1		2	2			6
	Усього курсів	62	74	9	9	41	6	6	6	8	3	224

Примітка. Детальний опис ДК представлено на Веб-сторінках згаданих вище ВНЗ.

Таблиця 2

Кількість дистанційних курсів створених у ВНЗ України до 2009 р.

№	Тематичні групи дисциплін	НТУУ «КПІ»	УСДН	НАДУ	НТУ «ХПІ»	МННЦ	Укртел	СДУ	КНТЕУ	Σ
1	Економічні	70	57	5	1	-	4	46	13	196
2	Інформаційно-комунікаційні технології	22	5	1	27	3	9	17	4	88
3	Технічні	42	-	-	13	-	10	6	2	73
4	Гуманітарні	22	9	60	17	-	-	16	10	134
5	Фундаментальні	8	-	-	4	-	-	13	-	25
	Всього курсів	164	71	66	62	3	23	98	29	516

Примітка. КІМ та ДУІКТ не представили на своїх Веб-сторінках інформацію про наявність ДК за 2009 р., тому не введені в таблицю 2.

Як видно із таблиці 2, до 2009 р., подібно як у 2002 р. (див. табл. 1), найбільшою кількістю дистанційних курсів представлені дисципліни з економічної тематики – 196, трохи меншою гуманітарні – 134, значно меншою дисципліни з інформаційно-комунікаційних технологій – 88 і технічні – 73, а найменше ДК з фундаментальних дисциплін – 25.

Економічні дисципліни пропонують 7 із 8 вищих навчальних закладів та організацій. У більшості випадків ці ДК пропонує одна, у 14 випадках – дві, у 7 випадках – три, в 8 випадках – чотири і в 1 випадку – 5 установ.

Для укладання дистанційних курсів дві із цих установ (НТУУ «КПІ», Укртел) використовують однакове віртуальне навчальне середовище (ВНС) «LearningSpace», а НТУУ «КПІ» ще й Moodle, дві (КНЕУ, НАДУ) – «Прометей» і, крім цього, в НАДУ деякі курси укладені на ВНС Світового банку. Решта три установи використовують для укладання ДК різні віртуальні середовища, відповідно, УСДН – WebCT, НТУ «ХПІ» – власне ВНС «Веб-клас ХПІ», а протягом останніх років – Moodle, СДУ – власне дистанційне середовище „Віртуальний навчальний центр” [10, с. 108]. Якщо ВНЗ використовують у навчальному процесі однакові курси, то студенти цих навчальних закладів мають можливість вибирати кращий із запропонованих курсів за умови, що вони укладені в однаковому віртуальному навчальному середовищі і між цими освітніми закладами та організаціями є домовленість про обмін курсами. Наприклад, дистанційні курси «Маркетинг» і «Міжнародна економіка» використовують чотири ВНЗ, відповідно, НТУУ «КПІ», НАДУ, КНЕУ, СДУ і НТУУ «КПІ, УСДН, СДУ, КПІМ» (див. табл. 3).

Таблиця 3

Інформація про наявність однакових дистанційних курсів
в різних ВНЗ України за 2009 р.

№ п/п	Назва дисципліни	Навчальні заклади, в яких укладений дистанційний курс
1	Бухгалтерський облік	НТУУ «КПІ, КНЕУ, СДУ, КПІМ
2	Гроші і кредит	НТУУ «КПІ, КНЕУ, СДУ, КПІМ
3	Економетрія	НТУУ «КПІ, УСДН, СДУ, КПІМ
4	Макроекономіка	НТУУ «КПІ, КНЕУ, СДУ, КПІМ
5	Маркетинг	НТУУ «КПІ, НАДУ, КНЕУ, СДУ
6	Міжнародна економіка	НТУУ «КПІ, УСДН, СДУ, КПІМ
7	Мікроекономіка	НТУУ «КПІ, УСДН, КНЕУ, КПІМ
8	Фінансовий менеджмент	НТУУ «КПІ, УСДН, СДУ, КПІМ
9	Фінанси	НТУУ «КПІ, УСДН, КНЕУ, СДУ, КПІМ

Курс «Маркетинг» впроваджений у двох навчальних закладах (НАДУ, КНЕУ), в яких використовують для укладання ДК однакові ВНС, а саме: «Прометей», тому студенти цих ВНЗ можуть мати вибір з двох курсів «Маркетинг» за умови домовленості про співпрацю між двома згаданими навчальними закладами. Два інші ВНЗ (НТУУ «КПІ», СДУ) не можуть обмінюватися цим дистанційним курсом, тому що він створений на двох різних віртуальних середовищах (відповідно, «LearningSpace» і власному дистанційному середовищі „Віртуальний навчальний центр”). Дистанційний курс «Міжнародна економіка» укладений на чотирьох різних ВНС (НТУУ «КПІ» – «LearningSpace» або «Moodle»; УСДН – «WebCT»; СДУ – власне дистанційне середовище, КПІМ – власне, відмінне від ВНС СДУ дистанційне середовище) [10, с. 108].

На початку діяльності українські навчальні заклади, фірми, які уклали дистанційні курси, співпрацювали із зарубіжними партнерами, використовуючи в своїй роботі їх досвід, наприклад: викладачі КНТЕУ – із колегами із Московського університету економіки, статистики та інформатики (МЕСІ) (Росія); співробітники УСДН розробляли свої перші курси при сприянні викладачів Лойола коледжу (США) та ін. У результаті співпраці було розроблено курси дистанційного навчання для багатьох дисциплін, які читаються викладачами згаданих вище навчальних закладів.

Для організації дистанційного навчання в українських навчальних закладах використовуються різні віртуальні навчальні середовища, наприклад, у Тернопільському національному економічному університеті – вітчизняна система дистанційної освіти „Агала”. Для її роботи функціонує головний комп’ютер (сервер), на якому встановлена сама програма, а користувачі можуть підключатися до серверу через мережу Інтернет або через локальну комп’ютерну мережу університету [6], у Київському національному університеті технологій та дизайну – освітні системи управління Moodle та eFront. Протягом 2008-2011 років в університеті розроблено та впроваджено в навчальний процес за дистанційною формою навчання методичне забезпечення 110 дисциплін, які включають в себе такі матеріали: програму дисципліни; конспект лекцій; методичні вказівки щодо виконання контрольних робіт; методичні вказівки щодо виконання курсових проектів (робіт); завдання для контрольних робіт; екзаменаційні (залікові) тести (не менш як 100 питань на кожну дисципліну); перелік екзаменаційних (залікових) питань; перелік літератури для самопідготовки. Протягом всього навчального процесу студентам надаються консультації викладачами за допомогою електронної пошти та on-line зв’язку. Дистанційне навчання реалізується за напрямками: менеджмент; економіка підприємства; маркетинг [7].

Останнім часом багато вищих навчальних закладів використовують для укладання дистанційних курсів віртуальне навчальне середовище Moodle, яке є у вільному доступі в Інтернеті, що дає можливість легше співпрацювати ВНЗ, обмінюватися ДК. Наприклад Інститут економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» (НУЛП) має у своєму розпорядженні і використовує в навчальному процесі 440 дистанційних курсів (див. табл. 3), укладених на Віртуальному навчальному середовищі Львівської Політехніки, яке базується на ВНС Moodle [1].

У більшості випадків дистанційні курси використовуються при комбінованому навчанні цих дисциплін, тому що дистанційне навчання поки що не узаконено в Україні і прирівнюється до заочного навчання.

Проведене дослідження дало можливість виявити причини успішного впровадження електронного навчання з економічних дисциплін порівняно з ДК з інших дисциплін в Україні, в тому числі в Інституті економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка». Дистанційні курси з економічних дисциплін легше створити, ніж для інших, особливо технічних, дисциплін, тому їх кількість переважає у ВНЗ України.

Таблиця 3

*Інформація про ДК Інституту економіки і менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка»*

Напрями(спеціальності)/курси	Бакалаврат				Спеціаліст	Магістр	Всього
	1	2	3	4	5	5	
Менеджмент:	9	9	13	38	29	63	161
Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності				12	5	19	
Менеджмент організації				12	13	15	
Менеджмент у сфері економічної конкуренції				6	4	2	
Логістика				8	7	7	
Менеджмент персоналу і адміністрування						2	
Менеджмент інформаційної діяльності						18	
Економіка підприємства	5	12	8	16	9	16	66
Маркетинг	1	5	6	12	11	18	53
Фінанси і кредит	2	4	7	15	11	18	57
Облік і аудит	3	6	10	7	10	10	46
Міжнародна економіка	2	5	10	10	10	20	57
	22	41	54	98	80	145	440

Можна використати такі тенденції впровадження дистанційного навчання з дисциплін економічного спрямування:

1) протягом 2002 – 2009 рр. кількість ДК постійно збільшувалася, але за останні роки перевага надається якісним характеристикам цих курсів. Тому загальна кількість дистанційних курсів на Веб-сторінках ВНЗ не зростає або зменшується. Ці результати свідчать про те, що викладачі ВНЗ більш виважено і критичніше ставляться до якості власних навчальних матеріалів, а отже, зняли зі списків ДК, які не користуються попитом у студентів і слухачів цих курсів;

2) частина ВНЗ продовжують різко (СДУ, КНТЕУ, НУЛП) або повільно збільшувати кількість ДК (НТУУ «КПІ», НАДУ, Укртел). Це можна пояснити тим, що згадані ВНЗ побачили перспективу у розвитку нової форми навчання в Україні або з'явився попит на впровадження ДН;

3) більша частина дистанційних курсів з дисциплін економічного спрямування укладено на різних віртуальних навчальних середовищах, що не сприяє обміну ВНЗ цими курсами, а студенти позбавлені можливості вибирати кращі з ДК, які укладені авторами з різних навчальних закладів, навіть тоді, коли ВНЗ готові обмінюватися цими курсами. Приклад найбільших вищих технічних закладів України (НТУУ «КПІ», НТУ «ХПІ», НУЛП) та інших ВНЗ, які поряд з віртуальними навчальними середовищами, відповідно, (LearningSpace, Веб-клас ХПІ, власне ВНС) почали використовувати спільне ВНС Moodle, що дає можливість обмінюватися укладеними дистанційними курсами, вселяє надію, що цим шляхом підуть інші навчальні заклади, а отже можна буде створити український банк ДК з різних дисциплін, в тому числі економічного спрямування, і не дублювати одні і ті ж курси, а якщо дублювати, то мати можливість обмінюватися ними.

Література:

1. **Віртуальне навчальне середовище** Львівської Політехніки. – Режим доступу: <http://vns.lp.edu.ua/moodle/login/index.php?lang=uk>.
2. **Гурч Л.** Перспективи підготовки конкурентоспроможних менеджерів у контексті формування загальноєвропейського освітнього простору / Л. Гурч // Персонал. – 2006. – № 6. – 69-76.
3. **Івашко Л.** Дистанційне навчання в економічній освіті: переваги та перспективи впровадження // Вісник соціально-економічних досліджень – 2010. – № 40. – С. 349-358. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vsed/2010_40/40/349-358.pdf – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. **Ковальчук Г.** Активізація навчання в економічній освіті (2003). – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/220/8552.html>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. **Свірська О., Шуневич Б.** Електронне навчання економічних дисциплін в Україні та за рубежом // Міжнародний форум «Регіони знань»: Україна в європейському просторі освіти – науки – інновації та процвітання територій: Каталог матеріалів, м. Тернопіль, 26-27 березня 2010. – Тернопіль, 2010. – С. 100.
6. **Тернопільський національний економічний університет.** – Режим доступу: <http://www.tneu.edu.ua/study/distance-learning/254-distancyne-navchannya.html>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. **Центр дистанційного навчання** Київського національного університету технологій та дизайну. – Режим доступу: <http://knutd.com.ua/university/institutes/izdo/tsentr-distantsijnoyi-osviti/> – Загол. з екрану. – Мова укр.
8. **Шклярський С., Стратонович Т.** Впровадження дистанційного навчання в КНТЕУ. – Режим доступу: http://www.knteu.kiev.ua/dist/arxiv/statija_shklyarskij_stratanovich.doc. – Загол. з екрану. – Мова укр.
9. **Шуневич Б.** Дистанційна освіта в Україні: навчальні матеріали // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2003. Вип. 31. – С. 323-342.
10. **Шуневич Б.** Теоретичні основи дистанційного навчання: навч. посібник. – Львів: Вид-во ЛДУБЖД, 2009. – 200 с.

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ ДИСЦИПЛИН ЭКОНОМИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ

В статье проведен сравнительный анализ использования дистанционных курсов для преподавания дисциплин экономического направления по сравнению с другими дисциплинами (информационно-коммуникационными, техническими, гуманитарными и фундаментальными) в десяти отечественных высших учебных заведениях (ВУЗ) в течение 2002 и 2009 гг, а также некоторых вузов в 2012 году. Рассмотрены причины быстрого внедрения дистанционных курсов для дисциплин экономического направления. Кратко описаны виртуальные учебные среды, при помощи которых составлены дистанционные курсы.

Ключевые слова: электронное обучение, дисциплины экономического направления, дистанционный курс.

O.B. Svirska, B.I. Shunevych

DISTANCE LEARNING OF ECONOMIC SUBJECTS AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF UKRAINE

The article deals with a comparative analysis of using distance courses for teaching economic subjects in comparison to other subjects (information and communication, technical, humanitarian and fundamental ones) at ten home higher schools in 2002 and 2009 as well as at some higher schools in 2012. The reasons of fast implementing economic subjects distance courses are considered. Virtual learning environments for compiling the distance courses are described shortly.

Keywords: e-learning, economic subjects, electronic distance course.

